

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Ойын арқылы дамыту: күнделікті 5 ойын әдісі

ЖАРИЯЛАНДЫ 16.01.2026	ТІРЕК СӨЗДЕР bilimger, дамытушы орта, дидактикалық ойын, қимыл-қозғалыс белсенділігі, мектепке дейінгі тәрбие, ойын технологиясы, сюжеттік-рөлдік ойын, тілдік ойын, шығармашылық құрастыру	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/186723/
--------------------------	---	--

Шөмекеева Жәзира Айтбайқызы

Тәрбиеші

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін ойын арқылы оқыту ұстанымдары ғылыми-академиялық тұрғыда жүйеленеді. Күнделікті педагогикалық үдерісте жиі қолданылатын бес ойын әдісінің (қимыл-қозғалыс, сюжеттік-рөлдік, дидактикалық, тілдік-вербалды, құрастыру-шығармашылық/сенсорлық) дамытушылық әлеуеті қарастырылып, оларды күн тәртібіне табиғи кіріктіру жолдары ұсынылады. Әдістердің әрқайсысы баланың әлеуметтік-коммуникативтік, танымдық, сөйлеу, эмоциялық-ерік және физикалық даму салаларымен байланыста түсіндіріліп, педагогтің ұйымдастыру, бақылау және қолдау (скэффолдинг) функциялары айқындалады. Нәтижесінде ойын әдістерін мақсатты қолдану баланың оқу әрекетіне даярлығын күшейтіп, ынта мен дербестікті арттыратыны негізделеді.

КІЛТ СӨЗДЕР

мектепке дейінгі тәрбие, ойын технологиясы, дамытушы орта, сюжеттік-рөлдік ойын, дидактикалық ойын, тілдік ойын, қимыл-қозғалыс белсенділігі, шығармашылық құрастыру.

КІРІСПЕ

Мектепке дейінгі кезең — тұлғаның негізі қаланатын, психикалық үдерістер мен әлеуметтік тәжірибе қарқынды дамиды уақыт. Осы жаста баланың әлемді тануы көбіне тікелей тәжірибеге, эмоциялық әсерге және әрекет арқылы меңгеруге сүйенеді, ал ойын — сол әрекеттің табиғи әрі жетекші формасы. Сондықтан ойын әдістерін күнделікті тәрбие-білім беру үдерісіне жүйелі енгізу баланың оқу мотивациясын әлсіретпей, керісінше ішкі қызығушылық пен қауіпсіз ортада әрекеттенуге дайындығын күшейтеді. Күн тәртібіндегі ойын практикаларын «жай көңіл көтеру» деңгейінде қалдырмай, нақты педагогикалық мақсатпен жоспарлау қажет: бір жағынан, ойын баланың еркіндігін сақтайды, екінші жағынан, педагог тарапынан өлшенген құрылым мен қолдау енгізілгенде даму нәтижелері тұрақтырақ байқалады. Төменде күн сайын қолдануға ыңғайлы бес ойын әдісі төрт ірі бағытқа біріктіріліп, тәжірибелік-әдістемелік талаптарымен сипатталады.

ҚИМЫЛ-ҚОЗҒАЛЫС ОЙЫНЫ: ДЕНЕ ДАМУЫ МЕН ӨЗІН-ӨЗІ РЕТТЕУДІҢ ТАБИҒИ ТЕТІГІ

Қимыл-қозғалыс ойыны күн сайынғы серуенде, таңертеңгі сергіту сәтінде немесе топ ішінде қысқа белсенді үзіліс ретінде енгізілгенде, баланың ірі моторикасын ғана емес, ерік-жігерін, қауіпсіздік мәдениетін және өзін-өзі бақылауын дамытады, өйткені ойын ережесін сақтау арқылы бала «қалай жүгірсем болады, қай жерде тоқтау керек, кезек күту нені білдіреді» сияқты әлеуметтік-нормативтік тәжірибені дене әрекетімен бекітеді. Бұл әдісте педагогтің негізгі міндеті — қозғалысты шамадан тыс жарысқа айналдырмай, әр баланың қатысуын қамтамасыз ету, әрекеттің қауіпсіз траекториясын алдын ала белгілеу, дене жүктемесін жас ерекшелігіне сай мөлшерлеу және ойын соңында тыныс алуды қалпына келтіретін қысқа релаксация элементін қосу, өйткені дәл осы «қозу-тежелу» ауысуы баланың физиологиялық өзін-өзі реттеу дағдыларын қалыптастырады. Қимыл-қозғалыс ойынының күнделікті тиімділігі тұрақтылықта көрінеді: 8-12 минуттық жүйелі белсенді ойындар координация, тепе-теңдік, кеңістікті бағдарлау, есту- көру арқылы бақылау сияқты базалық қабілеттерді нығайтып, кейінгі оқу әрекетіне қажетті төзімділік пен назар тұрақтылығына алғышарт жасайды.

СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫН: ӘЛЕУМЕТТІК ТӘЖІРИБЕ, ЭМОЦИЯ ЖӘНЕ ТІЛДІҢ БІРТҰТАС ДАМУЫ

Сюжеттік-рөлдік ойын — баланың әлеуметтік әлемді модельдеу құралы, сондықтан оны күн сайын «еркін ойын уақытына» ғана қалдырмай, педагогикалық түрде байытылған орта арқылы қолдау маңызды: дүкен, емхана, отбасы, сапар, құрылыс, асхана сияқты тұрмыстық және қоғамдық жағдаяттардың атрибуттары қолжетімді

болғанда, бала рөлді бөлісуді, келіссөз жүргізуді, жанжалсыз өзара әрекет етуді, өз сезімін атауды және басқа баланың күйін түсінуді үйренеді. Бұл әдістің дамытушылық өзегі — әлеуметтік-коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру: бала «мен — сатып алушы», «сен — дәрігер» деп қана қоймай, сол рөлдің міндетін тіл арқылы нақтылап, әрекетті жоспарлап, нәтижені бағалауға жақындайды, ал педагог қажет жерінде сұрақ қою, мазмұнды кеңейту, жаңа сөз орамдарын ұсыну арқылы ойынның сапасын тереңдетеді. Сюжеттік-рөлдік ойынның күнделікті форматы қысқа сценарийлік серпінмен басталуы мүмкін: мысалы, таңғы шеңберде бір ортақ тақырып ұсынылып, кейін балалар оны өздігінен түрлендіріп жалғастырады; осылайша ойын дербестік пен қиялды сақтай отырып, тәртіп пен мәдени нормаларды ішкілендіруге қызмет етеді, өйткені ереже сыртқы қысым емес, рөл логикасынан туындайтын қажеттілік ретінде қабылданады.

ДИДАКТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ТІЛДІК ОЙЫНДАР: ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІК ПЕН СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН КҮН САЙЫН ҚОЛДАУ

Күнделікті бес әдістің ішінде дидактикалық ойын (салыстыру, топтау, сәйкестендіру, реттеу, себеп-салдарды табу) және тілдік-вербалды ойын (дыбысты ажырату, сөздік қорды кеңейту, әңгімелеу, сипаттау, сұрақ-жауап арқылы ойды нақтылау) өзара тығыз байланысты, себебі танымдық операциялар көбіне тіл арқылы бекіп, ал тіл дамуы мазмұнды ойлау әрекетін талап етеді. Бұл әдістерді педагог «ұйымдастырылған оқу қызметіне» ғана бекітпей, күннің өтпелі сәттеріне кіріктіргенде нәтижелі болады: мысалы, тамақтану алдындағы 3-4 минуттық «сипатта да тап» форматы, кітап бұрышындағы «оқиғаны жалғастыр» форматы, немесе құрылымдалған үстел ойыны арқылы «ережені сақтау-мақсатқа жету-қателікті түзету» циклі іске қосылады. Дидактикалық ойында басты өлшем — тапсырманың күрделілігін баланың нақты мүмкіндігіне жақындату және дұрыс жауапты ғана емес, ойлау жолын бағалау, өйткені педагогтің жұмсақ бағыттауы баланың «қателесем де әрекетті жалғастыра аламын» деген оқу батылдығын қалыптастырады. Тілдік ойындарда да дәл осы қағида сақталады: дұрыс дыбыстаудан бұрын мағынаны жеткізу, байланыстырылған сөйлеуді дамыту, тыңдау мәдениетін орнықтыру бірінші орынға шығып, балалардың сөйлеуін түзету қысым емес, үлгі көрсету және қайталау арқылы табиғи жүзеге асады.

ҚҰРАСТЫРУ-ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ СЕНСОРЛЫҚ ОЙЫН: ЗЕРТТЕУШІЛІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ТӘСІЛІ

Құрастыру-шығармашылық/сенсорлық ойын күнделікті бес әдістің толықтырушысы

емес, дербес маңызды әдіс, өйткені бала материалмен әрекеттесу арқылы қасиеттерді байқайды, болжам жасайды, жоспарлайды және нәтижені қайта құрады; бұл — ерте жастағы зерттеушілік мәдениеттің негізі. Құм, су, табиғи материал, конструктор, мозаика, пластилин сияқты құралдар жүйелі ұйымдастырылғанда бала ұсақ моториканы дамытып қана қоймай, көлем, пішін, салмақ, симметрия, тұрақтылық секілді ұғымдарды тәжірибе жүзінде «сезіп» меңгереді, ал шығармашылық тапсырмалар (бір нәрсені құрастырып, оған атау беру, тарих ойлап табу, «қалай жақсартамыз?» деп қайта жобалау) баланың өзіндік бағасын және табандылығын күшейтеді. Педагог бұл жерде «дайын үлгіні көшіртетін» бағыттан гөрі, қауіпсіз шекарасы бар еркіндік ұстанымын ұстайды: материалды ұқыпты қолдану, ортақ кеңістікті сақтау, құралды бөлісу сияқты ережелер айқын болғанымен, өнімнің бір ғана дұрыс нұсқасы болмайды. Сенсорлық ойындарды күн тәртібіне қысқа форматпен енгізу де тиімді: таңертеңгі бейімделу кезінде тыныш тактильді әрекет, түстен кейінгі шаршауды басатын жұмсақ сенсорлық тапсырма, немесе эмоцияны реттеуге көмектесетін құм/су бұрышы баланың күйзелісін төмендетіп, топтағы психологиялық жайлылықты күшейтеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ойын арқылы дамыту — мектепке дейінгі тәрбие жүйесінің мазмұнын баланың табиғи қажеттілігімен үйлестіретін ғылыми негізді тәсіл. Күнделікті қолданылатын бес ойын әдісі (қимыл-қозғалыс, сюжеттік-рөлдік, дидактикалық, тілдік-вербалды, құрастыру-шығармашылық/сенсорлық) бірін-бірі толықтыра отырып, баланың даму салаларын кешенді қамтиды және оқу әрекетіне дайындықтың негізгі компоненттерін (назар, өзін-өзі реттеу, тіл, әлеуметтік өзара әрекет, танымдық қызығушылық) тұрақты түрде нығайтады. Педагог үшін шешуші шарт — ойынның еркін табиғатын сақтай отырып, мақсат қою, ортаны ұйымдастыру, қауіпсіздік пен инклюзияны қамтамасыз ету және баланың жетістігін үдеріс тұрғысынан бақылау. Осы талаптар орындалғанда ойын күнделікті тәжірибеде тәрбиелеу мен оқытудың ең тиімді, әрі балаға психологиялық тұрғыда қолайлы құралына айналады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары (ҚР нормативтік құқықтық актісі, Adilet).
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669>
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы (Adilet).
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030183>
3. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы» бойынша оқу жылында тәрбиелеу-білім беру процесін ұйымдастыру туралы әдістемелік ұсыным (PDF, IRRD).

- https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/2022/12/rukovodstvo_kz_131222.pdf
4. Бөрібекова Ф.Б. «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар» (ойын технологиясы бөлімі бар, PDF). <https://rmebrk.kz/bilim/boribekova-kazirgi.pdf>
 5. Губайдуллина Г.Н. «Педагогиканы оқыту әдістемесі» (мектепке дейінгі педагогикаға қатысты бөлімдер бар, PDF). https://rmebrk.kz/bilim/association/gubaidullina_pedagogikany_okytu.pdf
 6. «Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру» (мақалалар жинағы/журнал материалы, PDF). <https://rmebrk.kz/journals/3237/37879.pdf>
 7. «Дана бала» ғылыми-әдістемелік журналы, №3 (35), 2023 (мектепке дейінгі сала тәжірибесі мен әдістемелері, PDF). https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/dana_bala/2023/10/dana_bala_0910.pdf
 8. UNICEF & LEGO Foundation. *Learning through Play: Strengthening learning through play in early childhood education programmes* (PDF). <https://www.unicef.org/sites/default/files/2018-12/UNICEF-Lego-Foundation-Learning-through-Play.pdf>

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.